

Foto: Vlastja Simončič

„Dodajmo življenje letom!“

OB LETOSNJEM SVETOVNEM DNEVU ZDRAVJA

Svetovna zdravstvena organizacija je letošnji **7. april** — **svetovni dan zdravja** razglasila pod geslom »**Dodajmo življenje letom**«.

S tem je zadolžila vse svoje članice, da začnejo poglobljeno obravnavati starost in vsebinske priprave za življenje v starosti.

Poslanica g. dr. H. Mahlerja, generalnega direktorja Svetovne zdravstvene organizacije, navaja, da staranje ni preprost fizični proces, temveč stanje zavesti in da smo v svetu prav v tem trenutku priče začetka spreminjanja gledanja na pojav staranja. V preteklosti, poudarja v poslanici, je staranje zlasti v industrijsko razvitih državah narekovalo prisilno odstranjevanje ljudi iz delovnega procesa, zmanjševanje psihičnih in fizičnih sposobnosti pa je imelo za posledico izključitev posameznika iz vseh družbenih dogajanj. Starostnik je bil za družbo neozdravljiv bolnik, ravnanje z njim pa je odražalo tako stanje.

Poslanica opozarja tudi na napačno miselnost o tem, da je korak starejših ljudi usmerjen k mirovanju, da je vsak star človek bolnik, v katerem so umrla vsa čustva ljubezni in ni sposoben skrbeti zase, še manj pa se kakorkoli aktivno vključevati v kakršnokoli dejavnost. Študije o zdravih starejših ljudeh so to miselnost popolnoma ovrgle in dokazale, da tudi v visoki kronološki starosti ljudje, ne samo, da samostojno živijo, temveč si izpolnjujejo svoj prosti čas z intelektualnimi in fizičnimi aktivnostmi. Sposobni so izražanja najglobljih čustev in so vsestransko aktivni tudi v družbenem dogajanju. Vse to nas opozarja, da ovrženo stereotipno predstavo o starosti in starostniku kot brezmočnem in nekoristnem subjektu družbe.

K spremembi stereotipnega mišljenja, ki je živo v večini družb, pa morajo prav starejši člani posamezne družbe prispevati svoj delež. Sami si morajo kot polnopravni udeleženci v družbi z aktivnostjo in stalno prisotnostjo zagotoviti svoje mesto v njej ter s tem pripomoči k vsestranski varnosti in skrbi za zdravo starost. Njihova aktivnost mora usmerjati družbo pri razreševanju problemov in organiziranju dejavnosti, katere občuti generacija sama.

Nadalje opozarja g. dr. H. Mahler, da se ne moremo izogniti dejstvu, da je starost za posameznika boleča, za generacijo pa postane lahko boleča, če je odnos družbe indifirenten do njenih problemov, če jo s svojim odnosom pasivizira in postavi na stranski tir.

Starejši so izpostavljeni večjemu riziku kot druge starostne skupine — razen otrok. Starost je izpostavljena neugodnim osebnim doživljanjem in doživljanjem okolja, nepravilen biološki ritem že sam po sebi povzroča močno občutljivost. Zato je tej skupini najprej potrebna varnost, ki jo mora zagotoviti družba, v kateri živijo in kateri so pomagali pri njenem razvoju. Aktivnost družbe pa mora biti usmerjena predvsem v premagovanje socialnih in bioloških težav. Staremu človeku pomeni dobra zdravstvena pomoč, katere se lahko posluži ob vsakem času, zadovoljevanje primarnih potreb tako z vidika preprečitve kot rehabilitacijskih postopkov. Dr. Mahler opozarja na povezovanje obravnavane teme svetovnega dneva zdravja s tematiko Svetovne skupščine Združenih narodov, ki bo na dnevni red skupščine uvrstila probleme staranja. Pobuda obeh je, da se soočimo s prob-

lemi, ki se pojavljajo med starejšo generacijo, in spremenimo stališča do teh vprašanj.

Starejša generacija zajema skupino, kateri je potrebna varnost, vendar le taka, ki je pozitivno usmerjena in daje možnost aktivne udeležbe samih starejših ljudi. Stanje in razvoj gledanja na starost v deželah v razvoju je drugačno od stanja in skrbi družbe v deželah, ki so prešle pot industrializacije in urbanizacije. V deželah v razvoju še vedno prevladujejo življenjske navade celotne družbe, ki vključujejo svoje starejše člane v ožje življenjsko okolje in vsa dogajanja v njem in prav bi bilo, da se ta odnos obdrži. V teh deželah je starost še vedno spoštovana kot »življenjska modrost«, iz katere črpajo mlajši rodovi znanje in ravnanje. Obstaja pa bojazen, da se napake, ki smo jih zasledili v industrijsko razvitih in urbano urejenih družbah, ponovijo pri procesu industrializacije in urbanizacije dežel v razvoju.

Industrijsko razvite dežele se v tem trenutku zavedajo svoje napačne poti ter si prizadevajo z vsemi silami starosti odmeriti častno mesto in starostnike iz obrobja družbenih dogajanj usmeriti kot enakopravne nosilce nadaljnjega razvoja. Starejša generacija lahko na različne načine prispeva k oblikovanju odnosa v družbi. Mojstri največjih kulturnih stvaritev so predstavniki starejše generacije. Nešteto je področij, na katerih se starejši želijo udeleževati, če jim ne zapiramo poti. Zato bi si morali prizadevati, da v svojem razvoju ne izključujejo starejših iz delovnega procesa, če to sami ne želijo in so sposobni aktivno sodelovati. Premalo upoštevamo bogate izkušnje v zakladnici starosti. S tem bogastvom razpolaga vsaka dežela, različno pa koristi vsebino tega bogastva. Samo tisti, ki je bil soudeleženi pri vrhunskih dogodkih svetovnega gibanja, ki označuje dvajseto stoletje, je pripravljen pomagati mlajšim generacijam, da spoznajo, kako smo ustvarjali današnji dan in kaj je potrebno za boljši jutrišnji dan.

S temi mislimi poziva dr. Mahler ves svet k vsebinski izpolnitvi gesla svetovnega dneva zdravja v svoji poslanici ter izpolnitvi gesla tega dne. »Dodajamo življenje letom« ne samo z besedami, temveč z dejanji.

Te misli iz njegove poslanice nas spodbujajo, da ugotovimo, kako smo v naši socialistični samoupravni družbi urejali odnose do naših starejših članov, da ugotovimo njihovo mesto in vlogo v naši družbi.

Socialistično samoupravno družbeno ureditev smo že v temeljih gradili na enakosti vseh delovnih ljudi. Ustavna pravica vseh je, da dejavno sodelujejo pri ustvarjanju tako materialnih kot drugih pogojev življenja celotnega naroda ne glede na pripadnost posamezni generacijski skupini s tem, da zagotavljamo socialno varnost tistim, ki sami zaradi posebnih okoliščin glede na svojo psihofizično sposobnost skozi celotno življenjsko obdobje pa tudi za varno starost niso mogli sodelovati. Pravico do srečnega otroštva, do dela, do zdravstvenega varstva in drugih materialnih dobrin in vrednosti družbe smo izbojevali že v času NOB in revolucije, v kateri je prav-sedanja generacija starejših najaktivneje sodelovala. Pravica sodelovanja, oblikovanja ter zagotavljanja čim boljših pogojev za življenje je neodtujljiva ustavna pravica in ni omejena s kronološko starostjo. Mesto in vloga starejših v naši družbi sta enakopravna vsem drugim generacijskim skupinam, njihovim pravicam in dožnostim.

Število tistih, ki so si lahko s svojim delom zagotovili brezskrbno starost, ni obsegalo večino naroda. Preužitek z zapečkom je bila grenka resnica, s katero se je srečeval slovenski kmet. Najštevilnejša pa je bila armada tistih, iz katerih del so si izkoriščevalci vseh družbenih slojev kovali bogastvo, vse dokler niso usahnile njihove življenjske moči. Z upadanjem delovne sposobnosti pa je usahnila tudi pravica do skorje kruha in strehe nad glavo. Njihova edina pravica je bila »beraška palica«, plačilo za vsa leta dela »popotna cula«. Zapisi iz te dobe nam govorijo o brezštevilnih ponižanjih, ki jih je doživljal star človek, ki je še bolj občutil stare dni.

Vso to bedo, s katero se je srečeval naš človek v bližnji preteklosti, skoraj težko dojamemo. Svoj pečat pa je vtisnila tudi II. svetovna vojna, ki je zlasti pomnožila število starih ljudi, ki so ostali sami, brez sredstev za življenje, brez strehe nad glavo.

In vendar so se ob grmenju topov razblinjali težki oblaki, v jasnini jutranje zarje pa je žarek sonca ugledal tudi naš star človek. Tovariš Tito je že v času NOB v najtežjih bitkah nenehno bedel nad usodo otrok, invalidov in starih in zahteval od vseh, da jim posvetimo vso pozornost in skrb. Njegov zgled nas je učil ljubezni in spoštovanja do njihovih življenjskih izkušenj.

Zato je bila naša družbena skrb v času povojne graditve usmerjena k ustvarjanju pogojev, ne samo za brezskrbno otroštvo, temveč tudi za brezskrbno starost.

Industrializacija, urbanizacija, razpad klasične večgeneracijske družine na eni strani in nagla rast povprečne življenjske dobe, na katero so z leti vplivali različni dejavniki, kot so novi kvalitetni zdravstveni, kulturni, stanovanjski in tehnični dosežki, pa tudi pri nas niso šli neopazno mimo in delali smo napake, na katere opozarja poslanica Svetovne zdravstvene organizacije. Razreševanje problemov starejše generacije smo iz preteklih oblik vgrajevali v sisteme na posameznih področjih.

Že ustavna pravica do dela slehernega za delo sposobnega državljana ga je istočasno obvezala, da si z rezultati svojega dela zagotavlja tudi sredstva za starost in da s svojim delom prispeva na podlagi solidarnosti k razreševanju in ustvarjanju pogojev za življenje tistih, ki si zaradi objektivnih vzrokov ne morejo samo v celoti zagotoviti svoje socialne varnosti.

Sistem pokojninsko invalidskega zavarovanja, s katerim si delovni ljudje na podlagi dela v času svoje aktivne dobe zagotavljajo svojo socialno varnost na starost, je med najrazvitejšimi sistemi na svetu.

Prav ta skupnost, preko katere so delavci razreševali tudi stanovanjske probleme upokojencev — za kar se v SR Sloveniji že skoraj dve desetletji zbira po 4 odstotni stopnji od dohodkov aktivnih delavcev, je zajela potrebe starejših ljudi ter reševanje njihovih stanovanjskih potreb. Te se ne omejujejo samo za bivalni prostor, temveč tudi za varnost v času, ko nastopi bolezen ali druge okoliščine, ki onemogočajo starostniku svojo lastno aktivnost pri zadovoljevanju vsakodnevnih življenjskih potreb.

Zato so delavci z največjim razumevanjem problemov socialne varnosti tudi starih ljudi (po svetovnih normah 5 odstotkov od vseh nad 65 let starih, v SR Sloveniji pa prek 10 odstotkov) dobršen del zbranih sredstev namenili za izgradnjo strokovno usposobljenih splošnih socialnih zavodov »domov upokojencev«. V zad-

njih 12 letih so bili na tem področju doseženi vidni in zavirljivi uspehi. Mimogrede je potrebno omeniti, da ima zavodsko varstvo v SR Sloveniji svojo zgodovino tudi v preteklosti, žal v občinskih, mestnih ali banovinskih sirotišnicah, katerim smo pri reševanju prvih povojnih težav priključili še stare gradove, vojašnice, šole, večje kmečke hiše in tako vse do leta 1968 bolj vzdrževali pri življenju stare, kot pa skrbeli zanje. Leta 1968 pa je stekla široka družbena akcija, katere cilj je bil zagotoviti zavode, ki bodo strokovno in družbeno sposobni prevzeti skrb za starega človeka v okolju, ki mu bo kar najbolj nadomestilo domače okolje. Naj omenim, da smo leta 1968 razpolagali s 3100 mesti v že omenjenih neprimernih zgradbah, ki najpogosteje niso ustrezale niti najosnovnejšemu higienskemu minimumu. Danes pa se na Slovenskem lahko pohvalimo s 41 sodobno urejenimi socialnimi zavodi, v katerih je prostora za okoli 10.000 starejših občanov, do leta 1986 pa se bodo tem pridružili še novi z okoli 1500 mesti. Prek Skupnosti pokojninsko invalidskega zavarovanja je bilo v ta namen združenih 5 milijard dinarjev, ob tem pa so se reševali tudi stanovanjski problemi posameznih upokojencev v SR Sloveniji. Zgrajenih je bilo okoli 4.000 stanovanj v družbeni lasti za potrebe upokojencev in invalidov.

V SR Sloveniji je bilo v letu 1981 skupaj 233.827 upravičencev do prejemkov iz skupnosti pokojninsko invalidskega zavarovanja, in sicer je:

- 113.129 občanov prejelo starostno pokojnino;
- 62.438 občanov je prejelo družinsko pokojnino po umrlem upravičencu;
- 57.782 občanov pa je prejelo invalidsko pokojnino.

V skupnosti pokojninskega zavarovanja kmetov pa si zagotavljajo s solidarnostnim prispevanjem delavcev v združenem delu minimalno kmečko pokojnino kmečki proizvajalci.

Iz skupnosti pokojninsko invalidskega zavarovanja pa dobivajo kot poseben dodatek za tujo nego in pomoč tisti upravičenci, ki potrebujejo za svoje življenje delno ali popolno pomoč, ne glede kje jim to pomoč dajemo, na njihovem lastnem domu ali v socialnem zavodu.

In v tej skupnosti združenih sredstev vseh delovnih ljudi so vsi upokojenci deležni prispevka za kritje stroškov aktivnega odmora, del sredstev pa je namenjen investicijam objektov za aktivni oddih, ki so dani v upravljanje društvom upokojencev za njihove člane. Program in sredstva te skupnosti pa se združujejo še v druge namene, ki pa niso predmet te obravnave.

V vsaki družbi, in tudi v naši slovenski, pa je število ljudi, ki si s svojo lastno aktivnostjo ne morejo ali niso mogli ustvariti svoje socialne varnosti v nobenem življenjskem obdobju, pa tudi ne za starost. Skrb zanje pa zagotavljajo delovni ljudje s svojim prispevkom iz osebnega dohodka prek Skupnosti socialnega skrbstva, v katerih se dogovarjajo za obliko pomoči. Uživalcev take oblike pomoči, ki je dogovorjena v višini polovice najmanjših prejemkov iz naslova pokojnine, je 4300 občanov oziroma starejših ljudi. Iz istega vzroka pa skupnosti socialnega skrbstva za več kot 3000 starejših ljudi v celoti plačujejo stroške bivanja v socialnih zavodih. Če bi k temu številu prišteli še okoli 5000 starejših ljudi, ki jim lastni dohodki ne zadostujejo za pokrivanje minimalnih življenjskih stroškov, ocenjenih po merilih višine pomoči kot edinega vira, in okoli 2000 tistih, katerim

skupnosti socialnega skrbstva doplačujejo k oskrbnim stroškom bivanja v socialnih zavodih, z vso upravičenostjo trdimo, da smo skrb za slehernega — zlasti starejšega človeka — ustrezno uredili.

Zdravstveno varstvo pomeni nacionalno dogovorjeno socialno varnost vseh naših ljudi s posebnim poudarkom na skrbi za otroke in starejše člane družbe. Za razvoj in uresničevanje ciljev zdravstvene varnosti prispevajo vsi delovni ljudje. Pravica iz zdravstvenega varstva, pridobljena z rojstvom oziroma že pred njim je trajna dobrina, ki smo jo ustvarili v naši socialistični samoupravni družbi.

Pri ustvarjanju teh najvažnejših življenjskih dobrin za vse ljudi pa ni bilo generacijskega razkoraka, saj smo ves čas želeli, da se sistemsko urejajo zadeve, ki bodo samoupravno zadovoljevale vse skupine. Samoupravni ritem, ki smo ga zgradili v naši družbi, pa je pravica in dolžnost vsakega posameznika. V njem naj sodeluje in rešuje svoje probleme, kar ima lahko pozitivne rezultate le z aktivno udeležbo. In še kako so aktivni mnogi prav iz starejše generacije, ne samo na samoupravnem, temveč na vseh področjih našega življenja.

Starejša — relativno zdrava generacija ne potrebuje posebnega mentorstva, potrebuje le svoje enakopravno mesto v družbi, ki ji je zagotovljeno. Njihova aktivnost je nedosegljiva tudi tistim, ki bi še radi starost lovili v plašč usmiljenja in odvisnosti. Takemu odnosu v naši socialistični samoupravni družbi ni mesta. Prav pa je, da na slehernem koraku sami sebe in svojo okolico vzgajamo k spoštovanju vrednot, ki so značilne najpogosteje le za kronološko stare — ne pa za stare po svojih hotenjih, ki želijo posredovati svoje življenjske izkušnje. Ob potrošniški mrzlici, ki se kaže v kopičenju materialnih dobrin, pozabljamo na odnose med seboj, zlasti na odnose do najbližjih, ki so z žuljavimi rokami postavljali temelje naše družbe.

Če bi ob koncu povzela misli iz poslanice Svetovne zdravstvene organizacije za letošnji **svetovni dan zdravja** in jih primerjali z našo prehojeno potjo, ki je še pred mnogimi deželami široko odprta, lahko z zadovoljstvom ugotovim, da smo ves čas našega povojnega izgrajevanja družbenega sistema hodili po pravi poti. Na njej moramo vztrajati tudi v prihodnje. Preprosta misel naj nas vodi pri nadaljnjem delu: **če storimo danes nekaj za starejšo generacijo, storimo zato, da bo jesen življenja tudi nam natresla obilo sadov.**

Tatjana T r e n t a